

SZEMLE

Magyar sajtóbibliográfia 1705—1849. A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent valamint a külföldi hungarika hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Az adatokat gyűjtötte, a bibliográfiát összeállította és a szöveget gondozta V. BUSA Margit. Budapest, 1986. Országos Széchényi Könyvtár. 1-2. köt. Soksz.

A sajtó mindenrendű történeti kutatás egyik legfontosabb forrásanyaga. „Életszerűen”, frissen tükrözi a kort amely létrehozta, annak nagy, történelmi jelentőségű- és kis, csak az egyes személy számára fontos eseményeivel együtt.

El nem ismertsége, őrzésének elhanyagolása, sőt esetleges lebecsülése is a fenti sajtósságokban kereshető. Lapjain keveredik a fontos, a látszólag kevésbé fontos. Ezért és mert rendszerint rossz minőségű papírra van nyomva a kortárs olvasói nem sokra becsülik, rendszerint eldobják. S ez a magatartás bizonyos mértékig „begyűrűzött” a könyvtári gyakorlatba is. Szinte minden korban a gyűjtemények mostohagyereke volt — legalábbis addig, amíg a Szinyei József kezdeményezte Hírlaptár 1884-ben meg nem alakult. Sem egyházi, sem világi könyvtáraink nem gyűjtötték rendszeresen az ország vagy akár egy-egy kisebb közigazgatási egység sajtótermékeit.

Ma sem becsüljük meg igazi jelentőségét már csak azért sem, mert a felsorolt indokok mellé a múlt század második felétől egy további tényező is társult: a mennyiség. A sajtótermékek oly mértékig elszaporodtak, hogy áttekintésükre az egyes ember már nem lehet képes: csak összesítő bibliográfiák révén lehet ebben a terebélyes „összevisszaságban” tájékozódni. E tájékoztatás szükségességét már a kortársak is érzékelték és különféle — rendszerint éves összefoglalókkal — igyekeztek az áttekintést elősegíteni. Ennek elle-

nére e kísérletek messze elmaradtak a sajtó elemi erejű burjánzása mögött. Mert jóformán fél kezünkön megszámolhatjuk azokat az összeállításokat, amelyek tudományos igényeket is kielégítően adtak bibliográfiai összefoglalást egy-egy korszak sajtóterméséről. A teljesség igénye nélkül, ilyenek lehet mondani Dezsényi Béla: *A magyar hírlapirodalom első százada 1705—1805*, Kemény György: *Magyarország időszaki sajtója 1911—1920-ig* című, illetve Monoki István 1919—1940 közötti éveket feltáró művét.

Ezért volt nagy jelentőségű Dezsényi Béla kezdeményezése az 50-es évek elején, amely azt a célt tűzte ki, hogy az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptárának munkatársaiból álló munkaközösség készítse el a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával — 1920-ig bezárólag — a magyar hírlapirodalom komplex sajtóbibliográfiáját. A munkálatok nagy lendülettel indultak meg, kialakult egy imponáló bibliográfiai szintézis lehetősége, amely a következő korszakok szerint tagolódtott: 1705—1849, 1850—1867, 1868—1877, 1878—1920.

A nagyívű vállalkozás az 1878—1920 közötti évekről Dezsényi Béla távozásával elakadt. Elkészült Busa Margit gyűjtése az 1705—1849, és 1850—1867-es évek periódusáról, majd az 1868—1877 korszak Dörnyei Sándor gyűjtésében. A munkaközösség elvégezte az 1878—1920-ig terjedő anyag egy részének címfelvételeit. Ferenczy Endréné szerkesztésében napjainkban is tovább folynak az 1921—1944-es évek bibliográfiai gyűjtései.

Az elkészült vagy félig kész kéziratok azonban nem jutottak el a nyomdafestékiig. Nagyrészt azért, mert hiányzott az a kezdeményező erő, mely a sajtó történeti forrásértékét ismerve, a „világra erőszakolta volna” az imponáló méretű sajtótörténeti bibliográfia kézikönyveit.

Mindezt előre kellett bocsátanunk, mert — hála a Történelmi és Kulturális Emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása c. program megértő támogatásának — végül is kézben tarthatjuk e vállalkozás nyitó köteteit —, jórészt szerzőjének kitartása eredményeképpen.

(Zárójelben hadd jegyezzük meg: nem mindenütt kezelik a nálunk tapasztalható és három évtizedig elhúzódó idegenkedéssel a sajtóbibliográfia kérdését. Nem kell messze mennünk: a szomszédos Csehszlovákiában sokkal frissebben reagáltak a sajtótörténészek kezdeményezéseire: már három vaskos kötetben megjelentették a Szlovákia területén kiadott sajtótermékek bibliográfiáját, benne azokét a magyar nyelvű lapokét és folyóiratokét is, amelyek — „államfordulat” előtt vagy után — láttak napvilágot.)

Nem lennék azonban tárgyyszerűek, ha a magyar sajtó bibliográfiai leírásának az elmaradásáért kizárólag az idegenkedést tennénk felelőssé. A sorozat útnak indítását sokban akadályozta az a körülmény, hogy az egyes kötetek összeállítói, így a most megjelent munka szerzője is, többet, jobbat akart nyújtani az elődök teljesítményénél. Más szóval e nemzeti sajtóbibliográfiai szintézis bizonyos mértékig túl kívánt lépni a korábbi címléírás normatívákon. Részletesebb, mélyebb képet szeretett volna adni az egyes sajtótermékekről. E törekvés megtartotta a címléírás korábbi gyakorlatát: főcím, alcím, megjelenési hely, periodicitás stb. adatmezőt, s ugyanakkor a következő vonatkozásokban — legalábbis ez olvasható ki az előtünk lévő munkából — az alábbiakban kívánta a korábbi gyakorlatot kiegészíteni: 1. a főlaphoz tartozó mellékletek leírásával, 2. a leírt periodikumra vonatkozó egyéb megjegyzésekkel, 3. teljességre törő lelőhelyjegyzékkel, 4. a szekunder irodalom felsorakoztatásával és 5. egy továbbfejlesztett és a korábbinál részletesebb mutatórendszerrel.

Már a pusztán felsorolás is érzékelteti: olyan momentumokról van szó, amelyek kidolgozása rendkívül időigényes, másrésztől erőteljesen megnövelik a bibliográfia terjedelmét. Nem is szólva arról, hogy számos olyan elem is tartalmaznak, amelyek szakmailag vitathatók.

V. Busa Margit sajtóbibliográfiája a maga módján teljesítette e többletfeladatokat s mint minden úttörő munka, egyben exponálta is a

felsorolt törekvések előnyeit, hátrányait, nemegyszer ellentmondásait.

1. A mellékleteken kezdve: rögtön a fogalom tisztázásához kell visszanyúlnunk. Mit értünk mellékleten? A főlapnak azt a rendszeresen megjelenő kiegészítését, amelyet a szerkesztés minden számhoz csatol? Avagy csak azt, ami rendszeretlen időközökben járult az egyes számokhoz — előfizetési felhívások, metszetek, kották, divatképek, stb.? Az első típusú „mellékletekről” most nem kívánunk szólni, mert egy korábbi könyvtárosi gyakorlat ezeket szerintünk eléggé vitathatóan — a legtöbbször önálló címeikké „léptette” elő. (Busa Margit bibliográfiája is szép számmal ír le ilyen „Anhang...”, „Beilage...”, „Toldalék...” kezdetű címeiket.) Az újítás az időszakilag rendszeretlenül megjelent mellékletek számbavételében és leírásában van. Ezek ugyanis egyetlen korábbi bibliográfiai összeállításban sem szerepelnek. S nem is ok nélkül: ha a sajtótermékekről ezt mondjuk, hogy romlandóak, könnyen elkallódnak, akkor ez még inkább mondható az egyes lapok ezen esetleges járulékaikról. Amelyek viszont — akárhogy is nézzük — szerves részei a kiadványtestnek, hiszen nemegyszer a benne közölt szöveghez kapcsolódnak. Ugyanakkor azt is el kell mondani, hogy a korábbi könyvtári gyakorlat egy időben módszeresen kiemelte az ilyen mellékletként adott önálló illusztrációkat a lapokból, rendszerint azzal az indokkal, hogy azok külön őrzést igényelnek. (Érdekes, a könyvek esetében ez a szempont fel sem vetődött.) A jósándék végül is — eredményét tekintve — az ellenkezőjére fordult: nem csak a bekötött, ám megcsönkített sajtótermékek vesztették el eredeti arculatukat, hanem a kiemelt metszetek, illusztrációk eredete is „elhalványult”. Busa Margit összeállításának mulhatatlan érdeme, hogy a kiadványok eredeti arculatát legalább bibliográfiai leírás szintjén ismét „összehozza”.

A mellékletek összesítése igaz, alaposan megnövelték a terjedelmet, de elég csak csak a *Fillettár* és a *Tudományos Gyűjtemény* példájára hivatkozunk, hogy érzékelhetővé váljék: ez az újfajta kiegészítés milyen csodálatos gazdagságban bontja ki a jelzett lapok ismeretterjesztő és képzőművészeti vonatkozásait.

A mellékletek leírásának a törekvése ugyanakkor ellentmondásokat is hordoz magában. A leglényegesebb közülük ez: mit is tekinthetünk a

lap időszakos mellékletének? Azt-e, amelyről maga a lap is megemlékezik, vagy azt is, amit az évfolyam bekötésekor a könyvtáros vagy a könyvkötő a könyvtestbe helyezett? Élesebben fogalmazva: ami véletlenszerűen vagy esetlegesen került a laptestbe. S ez utóbbira sajnos bőven található példa az előttünk fekvő leírásokban. Nem tudjuk, hogy a *Figyelmező* igazi mellékletének tekinthető-e az az 1840-es évfolyamba bekötözött „Jelentés”, amely a Magyar Tudós Társaság 1837-beli munkálkodásáról számol be. impresszumában is 1838-as évszámot jelez? (809. old.) Nem vagyunk biztosak abban, hogy a német nyelvű *Gemeinnützige Blätter*...-hez tartozik-e Vörösmarty Mihály magyar nyelvű előfizetési felhívása a *Salamon király* c. drámájára (817. old.)? S nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy külön röplapként lenne leírható az a „Tisztelt Honfiak” kezdetű felhívás, amely a Csíkszeredán megjelent *Hadi Lap*nak a kolozsvári egyetemi könyvtárban őrzött példányában található. (817–818. old.)

2. Hasonló módon több ellentmondást vet felszínre a címekhez csatolt Megjegyzés rovat. Az a törekvés, hogy a szokványosnál részletesebb információkat adjuk az egyes lapokról, messzemenően üdvözölhető. A kérdőjeleket a rovatban talált adatok keltik. A *Hasznos Mulatságok* (141. tétel) esetében az a megjegyzés, hogy „Az impresszum adatok a félévi címlapokon vannak” helytálló, de nem minden hasonló típusú kiadványnál találjuk meg ugyanebben a formában. A másik megjegyzés, miszerint „Vajda Péter fel nem tüntetett segédszerkesztő” – Fenyő István egy tanulmányából való, amelynek viszont egyértelműen az irodalom című fejezetben lenne a helye. A *Nemzeti Játékszíni Tudósítás* (278. tétel) esetében a Megjegyzés rovat feltünteti, hogy a lapnak van facsimile kiadása, a *Mercurius Hungaricus* címléírásánál (258. tétel) viszont hiányzik ez az adat. Az *Ungarische Staats- und Gelehrte Nachrichten* (430. tétel) megjegyzésében megtaláljuk a lap fejlécének a leírását, az *Életképek*-nél viszont hiába keressük azt. Számos helyen találunk olyan megjegyzést, amely a lap önjellemzését vagy megjelenésére vonatkozó kisebb híreket részletezi. Nem fölösleges, ám mindez ellentmondásban áll a szerzőnek azzal a kijelentésével, amellyel a secundar irodalom megrostálásáról szól, ... mondván a lapokra vonatkozó irodalomból kihagyja az ilyen természetű híreket, mivel azokat a lap történetének kutatója úgyis feljegyezheti. A mérleget

megvonva: mind a Mellékletek, mind a Megjegyzések adatmezőjében tisztázni kellett volna a határokat: mi és milyen mértékig az, amit regisztrálni kell.

3. Igen nehéz helyzetben vagyunk, amikor véleményt kell mondanunk a lelőhelyjegyzékről. Egyrésztől nem kétséges, hogy Busa Margit bibliográfiájának ez a része tartalmazza a legtöbb információt. Másrésztől ez a bibliográfia legidősebb rész, amelyet a későbbi köteteknél nemigen lehet végigvinni. Az első megjegyzésnél maradván: megdöbbenő, hogy sajtótörténetünk e korai periódusa milyen hézagosan van meg könyvtárainkban. Hogy például a Magyar Szion melléklapja az *Anastasia* csak úgy tehető teljessé, ha a nemzeti könyvtár állománya mellett a veszprémi Püspöki Könyvtárban őrzött 1839-es évfolyamot is áttekintjük. Hogy a *Bétsi Magyar Mercurius* (29. tétel) hat évfolyama közül az 1796-os csak a soproni Evangélikus Líceum könyvtárában teljes, hogy az 1797-est csak a szegedi Somogyi Könyvtárban találjuk meg, s hogy végül az 1798-évfolyamból még egy „ideális” példányt sem tudunk összeállítani, mert mindenütt hiányos, s az egyes gyűjtemények állományai sehol sem egészítik ki egymást. Elgondolkodtató, hogy az első „igazi” irodalmi folyóiratunknak a *Magyar Museum*nak a nemzeti könyvtáron kívül csak a Kegyesrendi Központi Könyvtár őrzi teljes évfolyamát. S az is csak Busa Margit kutatásaiból derül ki, hogy az *Egri Hétilap*oknak (76. tétel) eddigi teljesnek hitt példányát még további 21 szám egészíti ki 1847-ből a nyitrai püspöki palota könyvtárából.

A példákat ezúttal is tovább lehetne sorjázni, de úgy véljük – az eddigiek messzemenően érzékeltetik, mennyire hiányosak hírlapirodalmunk első korszakának dokumentumai, milyen hallatlan felelősséget jelent nemzeti történelmünk e pótolhatatlan emlékeinek őrzése és a modern technika eszközeivel való esetleges teljessé tételének a feladata.

Milyen szép és anyagilag egyáltalán nem elérhetetlen összegeket kívánó oé! lenne, ha felhasználva az előttünk fekvő leírások adatait a szakácskönyvek és lótenyésztes sakkönyvek után végre hírlapirodalmunk legbecselesebb darabjairól is reprintek készülhetnének.

(Hadd fejezzük ki tiszteletünket Busa Margit kitartó szakmaszeretete előtt, azzal, hogy jelezük: bibliográfiája összeállításakor 35 budapesti, 36 vidéki, továbbá 21 külföldi (9 csehszlovákiai,

7 jugoszláviai, 5 romániai), összesen 92 könyvtár állományát nézte át számról-számra, évfolyamról-évfolyamra. A felsorolt számok mellé még oda lehetne gondolni a nagymúltú iskolai könyvtárak állományát is, amelyekben — pl. a kunszentmiklósi gimnáziumban — még mindig új és új feltáratlan „kincsek” bukkannak a felszínre.)

4. A bibliográfia összeállítójának az a „leleménye”, hogy a címek formai leírásához társítja a rájuk vonatkozó sajtótörténeti szakirodalmat is, már bizonyos előzményre tekinthet vissza. Dezsényi Bélának a bevezetőben említett munkája: *A magyar hírlapirodalom első százada* alkalmazta ezt a módszert, bár tegyük hozzá, „erősen szürve” az adatokat. Busa Margit a teljességre törekedett s ebben hallatlanul nagy segítséget nyújt a korszak kutatóinak. Nem csak adataiban, hanem a secunder irodalom tagolásában, megszerkesztettségében is.

Halk megjegyzésként ehhez a kérdéskörhöz is hozzáfűzhetjük: a munka összeállítója külön fejezetben „tárgyalta” a sajtótörténeti szakirodalmat. Holott Dezsényi említett munkájában az egyes címekre vonatkozó irodalom közvetlenül még a címek formai leírása után következett. Busa Margit bibliográfiájának forgatója viszont — a széttagoltság miatt — kénytelen ide-oda lapozgatni, hogy az egymásra „rimelő” formai adatokat és a secunder irodalmat „összehozza”.

5. A modern sajtóbibliográfiák egyre testesebb mutatókkal jelennek meg. Ezt figyelhetjük meg Busa Margit összeállításában is. A mutatók ugyanis a sima formai leírások összesítése után olyan vonatkozásokra és összefüggésekre hívják fel a figyelmet, amelyek egyébként elkerülnék a használó figyelmét. Különösen az időrendi a földrajzi és a nyelvi mutatók lapozgatása érzékeltetik a magyarországi sajtó kibontakozásának, tartalmának változásait, illetve átalakulásának folyamatát: azt, hogy magyarhonban milyen lassan és keservesen nyert teret a magyar nyelvű sajtó.

Mindez azonban már a sajtótörténetre tartozik. Szemlénk feladata az, hogy aláhúzza: minden terjedelmessége ellenére mennyire hasznos a mutatóknak ez a formája. Az időrendi mutatónál például minden tárgyévnél elénk kerül az adott időszak valamennyi terméke; hogy mennyire fontos a szerkesztők és kiadók, a kiadók, nyomdák és nyomdászok ebben a formában való részletező felsorolása. Az előttünk fekvő munka kínálja az

első, részletező nyomdakatalógust. Éppen ezért sajnálattal kell megállapítanunk, hogy talán taksarékosági megfontolás „kényszeréből” a felsorolt mutatók mellől lemaradt a tárgymutató, amely tárgyak, irányzatok és műfajok szerint is eligazítana a leírt 470 cím között.

Az eddig elmondottak mérlegét megvonva: nem lehet kétséges, hogy bizonyos hiányosságai és leírásainak vitatott elemei ellenére Busa Margit bibliográfiája műfajilag úttörő jelentőségű. Közzététele könyvészeti irodalmunk nyeresége; tanulságainak felhasználása a sajtótörténeti bibliográfiák jövője szempontjából meghatározó jelentőségű.

Busa Margit munkája 500 példányban jelent meg. Ha tekintetbe vesszük, hogy a kötetek tekintélyes része a nemzetközi érdeklődést is szolgálja, azt kell megállapítanunk, hogy a hazai könyvtáraink többségébe — legfeljebb csak a híre fog eljutni. E „kéziratként” közzétett két kötet szakmai hozadéka többek között egyben ahhoz is hozzájárul, hogy tisztázzuk: milyen legyen a jövő ideális korszakbibliográfiája. Kicsit leegyszerűsítve, e tanulság a következő: bizonyos tekintetben szűkszávúbb, más tekintetben viszont szélesebb érdeklődésű. A szűkszávúság elsősorban a lapok önjellemzéseinek a regisztrálására vonatkozik. De ha szűkszávúságon tömörítést értünk, akkor ezzel a fogalommal jelezhetjük a szerkesztés, a gazdaságosabb formájú nyomdai szedés minta iránti igényt is. Ami az információk kiszélesítését illeti: a következő korszakok leírásánál előtérbe kell hogy kerüljön a sajtótermékek pártállás, világnézet szerinti jellemzése; amire már találhatunk példát egyes megyei — pl. a Fejér megyei — sajtóbibliográfiában.

Végül, ez a munka beszédesen bizonyítja, hogy a jövő sajtóbibliográfiája alapvetően normatív kell hogy legyen: nem vállalkozhat semmi körülmények között sem több tucatnyi könyvtár állományának a feltárására, mert ez a fajta gyűjtőmunka évtizedekre késleltetné az összegezést.

Busa Margit bibliográfiája figyelmeztetés nemzeti sajtótörténetünkkel szembeni adósságainkra. Megítélésünk szerint a huszonnegyedik órában vagyunk. Nem halasztható tovább a lényegében már elkészült sajtótörténeti korszakbibliográfiák megjelenítése: még akkor sem, ha az egyes kötetek színvonala között különbségek adódnak. Legyen szabad a magyar bibliográfia nagy alakjá-

nak, Szentmihályi Jánosnak a híres mondását megismételniük: „A teljesség hiánya sokkal kisebb baj, mint a hiány teljessége”.

LAKATOS ÉVA

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1980. I—II., 1981. Szerk. LICHTMANN Tamás, NÉMETH S. Katalin és VELICH Sándorné. Bp. 1986. OSzK. 985, 543 l.

Az ötödik és hatodik kötete jelent meg az OSzK kiadásában újra indult, a magyar irodalomra és irodalomtudományra vonatkozó évi, kurrens bibliográfiának. Nélkülözhetetlen segédeszköze volt ez korábban is a kutatásnak; a neves elődök, különösen Kozoesa Sándor sorozata után minden szakember várta a folytatást. Hasonlóan az előző kötetekhez, imponáló a széles gyűjtési kör. 271 illetve 259 periodika mellett 118 illetve 75 hazai tanulmánykötet és 57 illetve 32 külföldi tanulmánykötet került feldolgozásra a két füzetben. Szakrendszere az MTA Irodalomtudományi Intézetben készülő *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* című kiadványsorozat szerkezetét követi, de még részletesebb és analitikusabb megoldásban. Ezzel, valamint számos tétel duplikálásával a használók fokozottabb segítségére és az anyag minél részletesebb feltárására törekedtek a szerkesztők.

Az az érzésünk azonban, hogy a kötet kétségkívül meglévő erényei nem egyértelműek, mert a túlméretezettség nehézkessé is teszi a bibliográfia használatát. Kézbe véve a köteteket, meglepő, hogy milyen vaskos egy-egy év termése. Ennek több oka van. Először is a szakozás túlságos szétbontása, továbbá némelyik tétel indokolatlanul részletes analízisa és a fent említett sokféle való duplikálás. Mindennek következtében a szerkezet is helyenként túlbonyolított és kevésbé áttekinthető.

Nézzük meg pl. az 1980-as kötet 91. oldalán kezdődő nagy fejezetet. Nem világos, hogy a szépirodalmi antológiák miért képezik *Az irodalomtörténetnek Összefoglaló műveit*. Itt a bibliográfiákkal kellene kezdeni és folytatni a címben ígért irodalomtörténeti összefoglalókkal, sima betűrendben. Példát találunk itt mindjárt a címfelvételek következetlenségeire is. Antológiák, gyűjtemények *műfajaként* hol [Antológia], hol [Versek] hol

mindkettő egyszerre [Elbeszélések. Antológia], hol meg éppen semmi nem szerepel. Pl. *Kutyahűség*. (1981.81.1.). Vagy nézzük meg az 1981-es kötet 91. oldalán *Az idő lovai* c. felvételt. Felsorol egy oldalnyi nevet, de nem tudjuk még a kötet tartalmát, sem azt, hogy a szereplő nevek szerzők, vagy fordítók. Nem szükséges az antológiáknál felsorolni a benne résztvevő szerzőket, inkább az antológiák jellegéről szóló annotációkra lenne szükség. (Pl. *Fiatalköltők*, 45 utáni prózaírók stb.) Ez óriási helypazarlás, például az 1980-as kötet 93. l. *Nyelvédesanyánk* 108, az 1981. kötet 109. l. *Megtartó varázslat* 153 szerzőt sorol fel.

Az sem túl szerencsés megoldás például, hogy az 1945 utáni irodalom „Szakirodalom” fejezetében, a nagy, 527 lapos irodalomtörténeti szintézis két, néhány oldalas cikk közé került, mert betűrendben éppen oda esett (1981. 101.). Az összefoglalókat érdemes lenne itt is kiemelni és előre tenni. Ugyanitt több példát találunk az annotáció nélkül maradt tételekre. Köztudott, hogy azt a felvételt kell annotálni, amelynek címe nem igazít el a tartalmat illetően. Itt el kell hinnünk, hogy a *Megőrizni bizalmunkat a jövőben*, vagy *Az író csodája* az 1945 utáni szakirodalomhoz tartozik, de akkor még mindig nem tudjuk, hogy mit tartalmaz a tárgyköre.

Nézzünk egy-két példát a fölösleges duplikálásra. *Scheiber Sándor: Folklor és tárgytörténet* című 2. bővített kiadása 1977-ben jelent meg. Egy, azaz egy darab 2 lapos ismertetés született róla 1981-ben. Rendben van, a személyi részben ezt tüntessük fel. De egyáltalán nem kell betenni az 1981-es kötet *Népköltészeti és folklor tanulmányok* c. fejezetébe ezt a 1977-ben is már másodszor megjelent könyvet! Hasonlóan szembetűnik a felesleges ismétlés Mészöly Miklós: *Bevezető egy irodalmi esethez (Bécs 1979.)* című cikke esetében. Négy oldalas cikk ez, amely öt íróról szól tehát nem túl nagy terjedelemben egy-egy íróról. Ez a cikk megjelent a *Mozgó Világban* és Mészöly Miklós: *Érintések* c. tanulmánykötetében. Szerepel Mészöly Miklós személyi részénél külön a cikk és külön a kötet, szerepel továbbá mind az öt írónál, megismételve a teljes kötet-felvétel, (cikkelőzmény nélkül), annotációban az öt író nevével. Ez így sem címfelvételi, sem szerkesztési szempontból nem helyes.

Kár, hogy nem következetes az egyes szerzők életrajzi évszámának feltüntetése sem. Bonyhai

Gábor, Borenich Péter, Borbély Sándor, Króó László vagy Sipos Lajos születési évszáma miért kifizérkészetetlen?

Kevésbé érdemi, de áttekinthetőséget zavaró dolgokkal is találkozunk a kötetekben. Az írókat tipografizálás szempontjából jobban ki kellene emelni és a recensens neve lehetőleg ne legyen ugyanolyan betűtípussal szedve. Felesleges a rövidítésjegyzéket olyasmikkel terhelni mint a *Jel-Kép* c. lap JelKép, vagy a *Kincskereső* c. lap Kincsker „rövidítése”.

A sok analízis, duplikálás nemcsak a keresőt zavarja meg, de nagy többlet munkát, költséget és papírt is igényel. Ez lehet a magyarázata legalábbis részben annak is, hogy a kezdetben három éves eltolódás a tárgyév és a megjelenés éve között miért duzzadt fel öt évre. Ez igen sajnálatos tény, különösen azért, mert kurrens bibliográfiáról van szó. Az első kötet megjelenése után azt reméltük, hogy ez az úgynevezett „csúszás” rövidülni fog s előbb-utóbb eltűnik. Átgondoltabb, ésszerűbb, leegyszerűsített és következetesebb szerkesztéssel, valamint ha a kiadást végző intézmény szívügyének tekinti e kiadást, ez bizonyára el is érhető, és így a kurrens bibliográfia igazi rendeltetését: a friss tájékoztatást jobban be tudja tölteni.

B. HAJTÓ ZSÓFIA

Nevenka Bašić Palković — Éva Bažant — Szentgyörgyi István: Bibliográfia Mije Mandića — Mijo Mandić bibliográfiája. Subotica Szabadka, 1987. 74 p.

Mijo Mandić nevét elsősorban az általa alapított és egy ideig szerkesztett katymári újság, a *Neven* tette ismertté, valamint az a számtalan újságicikk, amit ebben a lapban és más újságokban, alkalmi kalendáriumokban tett közzé. Hatvanhat év alatt (1884—1940) a *Neven* többször változtatta alakját és szerkesztőségét, de mindvégig s ez a lényeg bunyevácul jelent meg.

Érdemes lett volna Mijo Mandić családfáját kideríteni. Pillanatnyilag csak annyit tudunk, hogy egy észak-bácskai, vegyes anyanyelvű faluban, Katymáron született 1857. szeptember 12-én. Szüleinek, kiterjedt rokonságának kinyomozása nem jelenthet gondot, mert a katymári plébánia 1748-tól hiánytalanul őrzi a falu anyakönyveit.

Elemi iskoláinak elvégzése után, sok tehetséges társához hasonlóan, két út állt előtte: vagy papnak, vagy tanítónak megy. Mandić az utóbbit választotta, és 1876-ban Kalocsán szerzett tanítói oklevelet. Nem világos előttünk, hogy miért nem a jóval közelebbi bajai tanítóképzőbe iratkozott be, hiszen 1870-től az már működött. Talán az egyházi kézben levő kalocsai intézetben tandíjmentességet, netán anyagi támogatást kapott, míg az állami irányítású bajai ezt nem adta volna meg. Mindez csak találgatás, s mindössze arra jó, hogy jelezzük azokat a homályos foltokat, melyek Mijo Mandić életútjában még mindig megtalálhatók.

A Baja környéki falvakban (Madaras, Gara, Katymár) működő, lelkes és céltudatos tanítónak csakhamar sajnálatosan kellett tapasztalnia a bunyevác tankönyvek hiányát. Ezen segíteni akarván rövid időn belül két tankönyvet is írt a garai tanítóskodása alatt. Az elsőt, a *Prirodopis, prirodoslovje is slovnica za bunjevačku i šokačku dieu* (Természettudomány és nyelv-tan a bunyevác és sokác gyerekek számára) című Szabadkán nyomtatták, és itt jelent meg a földrajzot, történelmet és alkotmánytant tárgyaló könyve is.

Szándékában állott egy nagyszabású bunyevác-magyar és magyar-bunyevác szótár összeállítása. A tervek szerint a kétszer tízezer címszót tartalmazó mű azonban sose látott napvilágot, mert az előfizetési felhívásra csak igen gyéren jelentkeztek. A *Neven* hasábjain (1884. január 1.) a szerző ugyan megkísérelt további előfizetőket toborozni, de az eredmény ezúttal is elmaradt.

Mijo Mandić másik maradandó sorozata a Bunjevačko-šokačka Danica, alcíme szerint Szabadkai Naptár, mely 1883-tól 1941-ig jelent meg folyamatosan, és az észak-bácskai bunyevác-sokác családok kedvenc téli olvasmánya volt. Nemzedékek adták kézzől-kézre, sőt néprajzgyűjtő utak során még ma is előkerül néhány féltve őrzött példány.

A termékeny szerzőt az első világháborút követően tanügyi tanácsosnak nevezték ki, de csakhamar nyugdíjba vonult. 1921-ben azonban újra állást vállalt a szabadkai Városi Könyvtárban, melynek igazgatója lett. Hivatását igen komolyan vette, sokat tett az állománygyarapításért és a könyvtári rend megteremtéséért. 1932-ben azonban végleg visszavonult a közeleti munkától, s 1945-ben meg is halt.

A most kiadott bibliográfia 632 tételt tartalmaz. Ebből 378 a Mijo Mandić által írott cikk, tanulmány, könyv, naptár. Különösen értékes a rendkívül nagyszámú róla szóló írás és ismertetés, melyet a teljességre törekedve állított össze a három szerző. Dicséret és köszönet illeti a szabad-

kai könyvtár kezdeményezését, amely ezzel a kötetrel indította el bibliográfiai sorozatát. Reméljük hamarosan újabb kiadványaikkal találkozhatunk.

KÓHEGYI MIHÁLY

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat végezte

Felelős vezető: Hazai György

Budapest, 1989., Nyomdai táskaszám: 17885

Felelős szerkesztő: Kókay György

Műszaki szerkesztő: Sándor István

Megjelent: 9,45 (A/5) ív terjedelemben

HU ISSN 0025-0171

TARTALOM

<i>Szelestei N. László</i> : Magyarországi krónika- és breviárium töredékek az Országos Széchényi Könyvtár Cod.Lat. 324. jelzetű kódexének gerincéből	115
<i>V. Ecsedy Judit</i> : Az Elzevirek nyomdászjegye Magyarországon	126
<i>Enyedi Sándor</i> : Schedius Lajos és az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság	146
<i>Petővári Ágnes</i> : Az Exodus kiadó	166

KÖZLEMÉNYEK

<i>Szőnyi György Endre</i> : Sir Walter Raleigh könyvtára és magyar vonatkozású könyvei	177
<i>Holl Béla</i> : Adalékok a nagyszombati egyetem első kiadványaihoz	183
<i>Póór János</i> : Egy nemesellenes könyv a 19. század elejéről	192
<i>Jakó Zsigmond</i> : Ipolyi Arnold és a Konstantinápolyba került korvinák megtalálása	200

FIGYELŐ

<i>Kókay György</i> : Szabó Flóris (1926—1988)	206
<i>Kőszegfalvi Ferenc</i> : Hódmezővásárhelyi pótlások a Csongrád megyei sajtóbibliográfiához	207

SZEMLE

Magyar sajtóbibliográfia 1705—1849. Szerk. V. Busa Margit. Bp. 1986. (<i>Lakatos Éva</i>)	216
A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1980—1981. Bp. 1980—1986. (<i>B. Hajtó Zsófia</i>)	220
Nevenka Bašić Palković — Éva Bazant — Szentgyörgyi István: Bibliográfia Mije Mandiča — Mijo Mandič bibliográfiája. Subotica—Szabadka, 1987. (<i>Kőhegyi Mihály</i>)	221

Ára: 48,— Ft

Előfizetés egy évre: 192,— Ft

SOMMAIRE

<i>Szelestei N., László</i> : Des fragmenst de chroniques et de bréviaires trouvés dans l'échine du codex „Cod. Lat. 324.” de la Bibliothèque Nationale Széchényi	115
<i>V. Ecsedy, Judit</i> : L' emblème d'imprimeur des Elzéviens en Hongrie	126
<i>Enyedi, Sándor</i> : Lajos Schedius et la Société Transylvaine pour la Culture de la Langue Hongroise	146
<i>Petővári, Ágnes</i> : La maison d'édition Exodus	166

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Szónyi, György Endre</i> : La bibliothèque de Sir Walter Raleigh et ses livres relatifs à la Hongrie	177
<i>Holl, Béla</i> : Contributions aux premières publications de l'Université de Nagyszombat	183
<i>Poór, János</i> : Un livre contre la noblesse du début du XIX ^e siècle	192
<i>Jakó, Zsigmond</i> : Arnold Ipolyi et la découverte des Corvinas de Constantinople	200

CHRONIQUE

<i>Kókay, György</i> : Flóris Szabó (1926—1988)	206
<i>Kőszegfalvi, Ferenc</i> : Suppléments de Hódmezővásárhely à la bibliographie de presse du comitat Csongrád	207

REVUE

Bibliographie de la presse hongroise. 1705—1849. Réd. par Margit V. Busa. Bp. 1986. (<i>Lakatos, Éva</i>)	216
Bibliographie de la littérature et de la science littéraire hongroises 1980—1986. (<i>B. Hajtós, Zsófia</i>)	220
Nevenka Basic Palkovič — Éva Bazant — Szentgyörgyi István: Bibliografija Mije Mandiča — La bibliographie de Mijo Mandič. Subotica—Szabadka, 1987. (<i>Kóhegyi, Mihály</i>)	221